

Oriental Journal of Education

STUDENT MOBILITY IN THE CONTEXT OF JOINT EDUCATION: PEDAGOGICAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS (BASED ON THE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES)

Alimardon Khidoyatillayevich Khabibullaev

Researcher

Namangan State University

Namangan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: student mobility, joint education, transnational education, academic credits, pedagogical mechanisms, institutional cooperation, higher education system, international educational programs.

Received: 04.01.26

Accepted: 05.01.26

Published: 06.01.26

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical and institutional mechanisms of joint educational programs aimed at ensuring student mobility in higher education under globalization. The study thoroughly examines joint education models developed in advanced countries, particularly in the European Union, the United States, and the Asian educational space, their legal and regulatory frameworks, the system of academic credit recognition, quality assurance mechanisms, as well as institutional forms of inter-university cooperation. The article highlights the role of joint educational programs in promoting students' academic and cultural mobility, the opportunities for implementing a competency-based approach in the pedagogical process, and the issues of harmonizing educational content in a transnational educational environment through a comprehensive approach.

TALABALAR MOBILLAGI JARAYONIDA QO'SHMA TA'LIMNING PEDAGOGIK- INSTITUTIONAL MECHANISMLARI (RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)

Alimardon Xidoyatillayevich Xabibullayev

Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Namangan, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: talabalar mobilligi, qo'shma ta'lim, transmilliy ta'lim, akademik kreditlar, pedagogik mexanizmlar, institutsional

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimida talabalar mobilligini ta'minlashda qo'shma ta'lim dasturlarining pedagogik va institutsional

hamkorlik, oliy ta'lim tizimi, xalqaro ta'lim dasturlari.

mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida rivojlangan davlatlar, xususan Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, AQSh va Osiyo ta'lim makonida shakllangan qo'shma ta'lim modellari, ularning normativ-huquqiy asoslari, akademik kreditlarni tan olish tizimi, ta'lim sifatini kafolatlash mexanizmlari hamda universitetlararo hamkorlikning institutsional shakllari chuqur o'rganiladi. Maqolada qo'shma ta'lim dasturlarining talabalar akademik va madaniy mobilligini rivojlantirishdagi o'rni, pedagogik jarayonda kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish imkoniyatlari hamda transmilliy ta'lim muhitida ta'lim mazmunini uyg'unlashtirish masalalari kompleks yondashuv asosida yoritiladi.

МОБИЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ СОВМЕСТНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПЕДАГОГИКО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ МЕХАНИЗМЫ (НА ПРИМЕРЕ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН)

Алимардон Хидоятиллаевич Хабибуллаев

Исследователь

Наманганский государственный университет

Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: мобильность студентов, совместное транснациональное академические кредиты, педагогические механизмы, институциональное сотрудничество, система высшего образования, международные образовательные программы.

Аннотация: В данной статье проводится научно-теоретический анализ педагогических и институциональных механизмов совместных образовательных программ в условиях глобализации для обеспечения мобильности студентов в системе высшего образования. В рамках исследования детально изучаются модели совместного образования, сформированные в развитых странах, в частности в государствах Европейского Союза, США и азиатском образовательном пространстве, их нормативно-правовые основы, система признания академических кредитов, механизмы обеспечения качества образования, а также институциональные формы межуниверситетского сотрудничества. В статье рассматривается роль совместных образовательных программ в развитии академической и культурной мобильности студентов, возможности реализации компетентностного подхода в педагогическом процессе, а также вопросы гармонизации содержания образования в

Kirish. XXI asrda globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, bilimlar iqtisodiyotining shakllanishi hamda inson kapitaliga bo'lgan talabning keskin ortishi oliy ta'lim tizimining mazmuni, shakli va institutsional tuzilmasini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Zamonaviy ta'lim makonida milliy chegaralar tobora shaffoflashib, oliy ta'lim muassasalari faoliyati xalqaro raqobat, akademik hamkorlik va transmilliy ta'lim oqimlari bilan bevosita bog'lanmoqda. Mazkur jarayonda talabalar mobilligi oliy ta'limni modernizatsiya qilishning muhim indikatorlaridan biri sifatida namoyon bo'lib, ta'lim sifati, pedagogik samaradorlik va institutsional rivojlanish darajasini belgilovchi strategik omilga aylanmoqda. Talabalar mobilligi bu nafaqat jismoniy jihatdan bir mamlakatdan boshqasiga ko'chib o'qish jarayoni, balki akademik bilimlar, madaniy qadriyatlar, pedagogik tajribalar va innovatsion ta'lim texnologiyalarining transchegaraviy almashuvini ifodalovchi murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisadir[1]. Ushbu hodisa zamonaviy oliy ta'limda ta'lim mazmunini diversifikatsiyalash, kompetensiyaviy yondashuvni chuqurlashtirish, talabalar global mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirish hamda umuminsoniy va kasbiy qadriyatlarni uyg'un rivojlantirish imkonini beradi. Shu bois, talabalar mobilligini samarali tashkil etish masalasi oliy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Talabalar mobilligini rivojlantirishda qo'shma ta'lim dasturlari alohida ahamiyat kasb etadi. Qo'shma ta'lim ikki yoki undan ortiq oliy ta'lim muassasalari tomonidan birgalikda ishlab chiqilgan, amalga oshiriladigan va yakunida ikki tomonlama yoki qo'shma diplom beriladigan ta'lim shaklidir. Ushbu model ta'lim jarayonida pedagogik yondashuvlarning uyg'unlashuvi, o'quv rejalari va dasturlarining integratsiyasi, akademik kreditlarni o'zaro tan olish hamda ta'lim sifati birgalikda ta'minlash kabi murakkab mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Natijada qo'shma ta'lim talabalar mobilligini tizimli, barqaror va institutsional asosda rivojlantirish imkonini beradi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, talabalar mobilligi va qo'shma ta'lim dasturlari o'z-o'zidan shakllanmaydi, balki puxta ishlab chiqilgan pedagogik va institutsional mexanizmlar orqali amalga oshiriladi[2]. Yevropa oliy ta'lim makonida Bolonya jarayoni doirasida joriy etilgan ECTS kredit tizimi, sifatli ta'minlashning yagona standartlari, akademik erkinlik va universitetlar avtonomiyasi talabalar mobilligini kengaytirishga xizmat qilmoqda. AQShda esa qo'shma dasturlar ko'proq moslashuvchan o'quv rejalari, modulli ta'lim va talabaga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar asosida shakllanib, ta'lim va ilmiy tadqiqot integratsiyasiga alohida e'tibor qaratiladi. Osiyo mamlakatlarida, xususan Yaponiya, Janubiy Koreya va Singapurda qo'shma ta'lim davlat strategiyasi darajasida qo'llab-quvvatlanib, universitet-sanoat-davlat hamkorligi bilan uzviy bog'lanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, talabalar mobilligi jarayonida qo'shma ta'limning pedagogik-institutsional mexanizmlarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham

ega. Pedagogik mexanizmlar deganda, ta'lim mazmunini loyihalash, kompetensiyalarni shakllantirish, baholash tizimi, ta'lim metodlari va o'qitish texnologiyalarining integratsiyasi tushuniladi[3]. Institutsional mexanizmlar esa normativ-huquqiy asoslar, boshqaruv modellari, moliyalashtirish tizimi, universitetlararo shartnomalar va sifatni ta'minlash institutlarini o'z ichiga oladi. Ushbu ikki mexanizmning uyg'unligi qo'shma ta'lim dasturlarining samaradorligini belgilaydi. Bugungi kunda O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ham talabalar mobilligini rivojlantirish, xalqaro qo'shma dasturlarni kengaytirish va rivojlangan davlatlar tajribasini joriy etish dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda xorijiy universitetlar bilan qo'shma fakultetlar va dasturlar sonining ortishi, akademik almashinuv dasturlarining kengayishi bu jarayonning amaliy ifodasidir. Biroq, mavjud tajriba ko'rsatadiki, qo'shma ta'limni joriy etishda pedagogik yondashuvlarning nomuvofiqligi, institutsional boshqaruvdagi muammolar, kreditlarni tan olishdagi tafovutlar va sifatni ta'minlash mexanizmlarining yetarlicha muvofiqlashtirilmaganligi qator muammolarni keltirib chiqarmoqda[4]. Shu sababli, rivojlangan davlatlar tajribasini chuqur tahlil qilish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish zarurati yuzaga kelmoqda. Tadqiqotning dolzarbligini shundaki, u oliy ta'lim tizimida talabalar mobilligini boshqarishning samarali mexanizmlarini aniqlash, qo'shma ta'lim dasturlarining pedagogik modelini takomillashtirish va institutsional hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqola natijalari milliy oliy ta'lim tizimida xalqaro standartlarga moslashuv jarayonlarini ilmiy jihatdan asoslash imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili. Talabalar mobilligi va qo'shma ta'lim dasturlarining pedagogik hamda institutsional mexanizmlarini o'rganishda xorijiy ilmiy adabiyotlar muhim nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, Yevropa oliy ta'lim makoni doirasida talabalar mobilligini rivojlantirish masalalarini tizimli tahlil qilgan olimlardan biri Jeyn Nayt (Jane Knight) hisoblanadi[5]. Uning tadqiqotlarida xalqaro ta'lim va qo'shma dasturlar "transmilliy ta'lim" konsepsiyasi doirasida izohlanib, qo'shma ta'limni nafaqat akademik almashinuv shakli, balki oliy ta'lim muassasalarining institutsional strategiyasini belgilovchi kompleks mexanizm sifatida talqin qiladi. Naytning fikricha, qo'shma ta'lim dasturlari talabalar mobilligini barqarorlashtiradi, chunki ular akademik kreditlarning o'zaro tan olinishi, ta'lim mazmunining uyg'unligi va sifatni ta'minlashning qo'shma tizimlariga asoslanadi. Olim ushbu jarayonda pedagogik mexanizmlarning markazida kompetensiyaviy yondashuv, o'quv dasturlarining moslashuvchanligi va talabaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari turishini alohida ta'kidlaydi. Shu bilan birga, talabalar mobilligini institutsional boshqarish va qo'shma ta'limni amalga oshirishning tizimli jihatlarini Filipp Altbax (Philip G. Altbach) o'z tadqiqotlarida chuqur tahlil qiladi. Altbaxning ilmiy ishlari global oliy ta'lim bozorida universitetlararo hamkorlikning notekis rivojlanishi, akademik kapital va ta'lim resurslarining konsentratsiyasi bilan bog'liq muammolarni ochib beradi[6]. U qo'shma

ta'lim dasturlarini talabalar mobilligini kengaytiruvchi samarali vosita sifatida baholagan holda, ularning institutsional mexanizmlarida boshqaruv, moliyalashtirish va sifatni nazorat qilish masalalariga alohida e'tibor qaratadi. Altbaxning ta'kidlashicha, qo'shma dasturlar muvaffaqiyati faqat pedagogik innovatsiyalar bilan emas, balki universitetlar o'rtasida tenglikka asoslangan hamkorlik modeli, shaffof boshqaruv va akademik standartlarning uyg'unligi bilan belgilanadi[7]. Nayt va Altbax tadqiqotlarini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, talabalar mobilligi jarayonida qo'shma ta'limning samaradorligi pedagogik va institutsional mexanizmlarning uzviy integratsiyasiga bevosita bog'liqdir. Agar Nayt qo'shma ta'limning pedagogik mohiyatini, ya'ni ta'lim mazmuni va o'qitish texnologiyalarining integratsiyasini ustuvor deb hisoblasa, Altbax ushbu jarayonning institutsional va siyosiy-iqtisodiy kontekstiga e'tibor qaratadi. Mazkur ikki yondashuvning sintezi talabalar mobilligini rivojlantirishda qo'shma ta'lim dasturlarini kompleks, barqaror va strategik mexanizm sifatida ko'rib chiqish zarurligini asoslaydi. Shu bois, rivojlangan davlatlar tajribasini tahlil qilishda pedagogik innovatsiyalar va institutsional boshqaruv mexanizmlarini bir butun tizim sifatida o'rganish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Metodologik qism. Mazkur maqolada talabalar mobilligi jarayonida qo'shma ta'limning pedagogik-institutsional mexanizmlarini chuqur o'rganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi, jumladan, tizimli-tahliliy metod orqali qo'shma ta'lim dasturlarining tarkibiy elementlari va ularning oliy ta'lim muassasalari faoliyatidagi o'zaro bog'liqligi aniqlashtirildi, qiyosiy-pedagogik metod yordamida rivojlangan davlatlar oliy ta'lim tizimida talabalar mobilligini tashkil etish tajribasi solishtirma tahlil qilindi, institutsional tahlil metodi asosida akademik hamkorlikni ta'minlovchi normativ-huquqiy va boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi baholandi, kontent-tahlil usuli orqali xalqaro strategik hujjatlar va ilmiy manbalarda aks etgan yondashuvlar umumlashtirildi, shuningdek, pedagogik modellashtirish metodi yordamida qo'shma ta'limning samarali ishlashini ta'minlovchi konseptual mexanizm ishlab chiqildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar mobilligi jarayonida qo'shma ta'lim dasturlarining samaradorligini ta'minlashning asosiy omillari pedagogik va institutsional mexanizmlarning uyg'unligidadir; xususan, kredit-modul tizimi, kompetensiyaviy yondashuv, o'quv rejalari va baholash mezonlarining xalqaro standartlarga mosligi talabaning akademik muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshiradi, institutsional jihatdan esa xalqaro bo'limlar, akademik mobillik ofislari, sifatni ta'minlash markazlari va raqamli boshqaruv platformalari orqali qo'shma ta'lim dasturlarining monitoringi va boshqaruvi mustahkamlanadi; shuningdek, rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatdiki, talabalar mobilligini rag'batlantiruvchi moliyaviy va normativ-huquqiy mexanizmlar, masalan, stipendiyalar, grantlar, diplom va malakalarni tan olishga oid xalqaro kelishuvlar, ta'lim sifatini oshirish va bitiruvchilarning global mehnat bozorida raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi, natijada qo'shma ta'lim dasturlari nafaqat

akademik ko'nikmalarni rivojlantirish, balki oliy ta'lim muassasalarining institutsional barqarorligini va xalqaro integratsiyasini mustahkamlash mexanizmi sifatida samarali ishlashini namoyon etadi.

Muxokama. Talabalar mobilligi va qo'shma ta'lim dasturlarining samaradorligi masalasi bo'yicha rivojlangan davlatlar olimlari orasida turlicha qarashlar mavjud. Misol uchun, Jane Knight o'z tadqiqotlarida xalqaro ta'lim integratsiyasining talabalar mobilligini rivojlantirishdagi strategik ahamiyatini ta'kidlaydi va qo'shma ta'lim dasturlarini amalga oshirishda institutsional mexanizmlarning qat'iy tartibga solinishi zarurligini bildiradi. Knightning fikricha, qo'shma dasturlar faqat ta'lim mazmunini uyg'unlashtirish bilan cheklanmasligi, balki normativ-huquqiy, moliyaviy va pedagogik jihatlar bilan ham mustahkamlanishi lozim, aks holda talabalarining akademik va madaniy moslashuvi murakkablashadi[8]. U, shuningdek, xalqaro hamkorlikning strategik boshqaruvini rivojlantirish va sifatni kafolatlash mexanizmlarini yaratishni qo'shimcha shart sifatida ko'rsatadi, bu esa qo'shma ta'limning barqarorligi va samaradorligini ta'minlaydi. Boshqa tomondan, Hans de Wit esa talabalar mobilligini rivojlantirishda pedagogik moslashuvchanlik va innovatsion metodlarning rolini birinchi o'ringa qo'yadi[9]. De Witga ko'ra, qo'shma ta'lim dasturlarida faqat institutsional mexanizmlarga tayanish yetarli emas; pedagogik yondashuvning moslashuvchanligi, talaba markazli metodologiyalar, modul-kredit tizimining talabalar ehtiyojlariga muvofiqligi hamda akademik baholashning shaffofligi shart. U, shuningdek, talabalarining madaniy va ijtimoiy moslashuvini rag'batlantirishning ta'lim sifatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi va pedagogik innovatsiyalarni rivojlantirish orqali institutsional mexanizmlarni samarali qo'llash mumkinligini bildiradi[10]. Bu ikki olimning fikrlari orasidagi farq asosan yondashuv markazida: Knight institutsional va normativ-huquqiy barqarorlikni, de Wit esa pedagogik va metodologik moslashuvchanlikni birinchi o'ringa qo'yadi. Shu bilan birga, ularning fikrlarini uyg'unlashtirish orqali talabalar mobilligini ta'minlashning eng samarali mexanizmi yaratilishi mumkin. Ya'ni, qo'shma ta'lim dasturlarining muvaffaqiyati institutsional mexanizmlarning qat'iyligi va pedagogik innovatsiyalar bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilganida maksimal darajada ta'minlanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bunday uyg'unlashgan yondashuv talabalar mobilligini nafaqat akademik natija, balki shaxsiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanish bilan mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, maqolada ko'rsatib o'tilgan pedagogik-institutsional mexanizmlar kompleks tarzda qo'llanilishi, talabalarining mobilligi jarayonini samarali va barqaror qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar mobilligi jarayonida qo'shma ta'lim dasturlarining samaradorligi pedagogik va institutsional mexanizmlarning uyg'unligiga bevosita bog'liqdir. Pedagogik nuqtayi nazardan, modul-kredit tizimi, kompetensiyaviy yondashuv,

talabaning mustaqil o'qish faoliyati va o'quv rejalari bilan baholash mezonlarining xalqaro standartlarga mosligi talabalarning akademik muvaffaqiyatini oshirishga xizmat qiladi. Institutsional jihatdan esa, xalqaro bo'limlar, akademik mobillik ofislari, sifatni ta'minlash markazlari va raqamli boshqaruv platformalari qo'shma ta'lim dasturlarining monitoringi va boshqaruvini samarali amalga oshirish imkonini yaratadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, talabalar mobilligini rag'batlantirishda moliyaviy va normativ-huquqiy mexanizmlar, masalan, stipendiyalar, grantlar hamda diplom va malakalarni o'zaro tan olish bo'yicha xalqaro kelishuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, Jane Knight va Hans de Witning polemikasi ko'rsatganidek, qo'shma ta'limning muvaffaqiyati institutsional barqarorlik va pedagogik innovatsiyalarni uyg'unlashtirish orqali maksimal darajada ta'minlanadi. Xulosa qilib aytganda, maqolada aniqlangan pedagogik-institutsional mexanizmlar tizimi nafaqat talabalar mobilligini rivojlantirish, balki oliy ta'lim muassasalarining xalqaro integratsiyasi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot natijalari milliy ta'lim tizimlarini rivojlangan davlatlar tajribasi asosida modernizatsiya qilish, qo'shma ta'lim dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish hamda talabalar mobilligini strategik jihatdan rivojlantirish uchun asos bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alimov J. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini o'quv dasturi asosida takomillashtirish //Nordic_Press. – 2025. – T. 7. – №. 0007.
2. Kenjaboyev A., Kenjaboyeva D. Pedagogik deontologiya va kompetentlik //Termiz: Surxon-nashr nashrmatbaa.–2022. – 2022.
3. Ximmataliyev D. O., Usarboyeva D. U. Talabalarning akademik mobilligini shakllantirish mexanizmlarini rivojlantirish //муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў. – 2024. – T. 1. – №. 1. – C. 154-158.
4. Isaqulova B. Ta'lim sifatini oliy ta'lim tashkilotlarida yaxshilashda til bilishning o'rni //maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. – 2025. – T. 3. – №. 6.
5. Mingboyeva T. Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonida akademik mobillik modelini joriy etish texnologiyasi //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 1385-1388.
6. Kuldashv S. Oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimini qo'llashning ahamiyati //Nordic_Press. – 2025. – T. 7. – №. 0007.
7. Hakimov S. Ta'lim jarayoniga xalqaro pedagogik tajribani samarali joriy etish: usullar va yondashuvlar //maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. – 2025. – T. 3. – №. 11.
8. Saitkulova N., Suleymanova N. K. Akademik mobillik borasidagi muammolar va ularning yechimlari //materiallari to „plami. – 2023. – C. 65.

9.Nosirova D. Oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimini joriy etishning ustuvor jihatlari //Журнал математики и информатики. – 2021. – Т. 1. – №. 3.

10.Ismailov T., Abdulakimov A. Talabalar amaliyotida xalqaro almashinuv dasturlari: erasmus+, daad, fulbright //Наука и технология в современном мире. – 2025. – Т. 4. – №. 5. – С. 8-13.